

ПРИПИНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

Досліджено законодавство, практику його застосування та наявні наукові джерела з метою визначення моменту припинення корпоративних прав у товариствах із обмеженою відповідальністю. Проаналізовано правове регулювання до і після набрання чинності Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». За результатами дослідження автором запропоновано зміни до законодавства.

Ключові слова: товариство з обмеженою відповідальністю, припинення корпоративних прав.

Ромашченко И. Прекращение корпоративных прав. Исследовано законодательство, практика его применения и существующие научные источники с целью определения момента прекращения корпоративных прав в обществах с ограниченной ответственностью. Проанализировано правовое регулирование до и после вступления в силу Закона Украины «Об обществах с ограниченной и дополнительной ответственностью». По результатам исследования автором предложены изменения в законодательство.

Ключевые слова: общество с ограниченной ответственностью, прекращение корпоративных прав.

Постановка проблеми. У товариствах із обмеженою відповідальністю трапляються різноманітні ситуації переходу та перерозподілу часток (їх частин) у статутному капіталі. Учасники таких товариств можуть виявити бажання відчужити свою частку (її частину) на користь іншого учасника або на користь третьої особи. Також їм належить право скласти заповіт щодо належних їм корпоративних прав із тим, щоб їхні спадкоємці успадкували відповідне майно. Якщо ж учасники не бажають, щоб інша особа отримала їхнє майно чи виступила правонаступником, або якщо, на їхню думку, вигідніше отримати від товариства вартість відповідної частки, ніж продавати її, вони можуть заявити про свій вихід із товариства, у такий спосіб повністю припиняючи свої корпоративні права. Подібні правові наслідки настають також в тому випадку, якщо учасника виключають з товариства у відповідь на допущені ним порушення.

У всіх зазначених вище випадках важливе теоретичне та практичне значення має момент припинення корпоративних прав учасника, оскільки саме з цього моменту особа перестає бути учасником і відповідно позбавляється прав на участь в управлінні товариством, на участь

у розподілі прибутку товариства, права на інформацію, а також права на отримання частини майна товариства в разі ліквідації. Відсутність єдиного уніфікованого підходу до визначення такого моменту сприяє невизначеності в корпоративних відносинах, а також збільшенню кількості спорів між різними учасниками цивільних відносин у товариствах з обмеженою відповідальністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання того, з якого часу відносини між учасниками й товариством з обмеженою відповідальністю слід вважати припиненими, вже попередньо ставало предметом дослідження в науці. Своє бачення щодо вказаного питання у наукових дослідженнях висловлювали такі вчені, як Н. С. Бутрин, О. Р. Кібенко, А. С. Залесько [1; 2], В. М. Кравчук, О. П. Печений, О. В. Просянюк, В. Г. Рубан, Л. В. Сіщук, А. В. Смітюх, В. І. Цікало, У. В. Яримович [3–10]. Поряд з науковими розвідками в цій сфері свою думку щодо вказаних питань висловлювали судові інстанції різних рівнів, зокрема Верховний Суд України та Вищий господарський суд України [11; 12].

Попри існування великої кількості наукових джерел і джерел правозастосування, де було запропоновано вирішення проблеми невизначеності моменту припинення корпоративних прав у товариствах із обмеженою відповідальністю, більшість таких джерел припадає на період до прийняття (06.02.2018) та набрання чинності (17.06.2018) Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – «Закон про ТОВ») [13]. Зазначений законодавчий акт концептуально змінив засади набуття, зміни та припинення корпоративних прав у товариствах з обмеженою відповідальністю. У зв'язку з цим, питання, пов'язані з моментом припинення корпоративних прав у товариствах з обмеженою відповідальністю, знову набули актуальності через наявність істотних нововведень, що розглядаються в цій статті з урахуванням надбань юридичної науки та практики, накопичених до набрання чинності вказаним нормативним актом. Особливу важливість це питання має через те, що товариство з обмеженою відповідальністю виступає однією з найзручніших форм здійснення інвестицій іноземними та національними учасниками цивільних відносин.

Метою статті є з'ясування моменту припинення корпоративних прав у товариствах із обмеженою відповідальністю з урахуванням змін, внесених Законом про ТОВ, та розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавства у цій сфері.

Матеріали та методи. Об'єктом дослідження виступило законодавство України про товариства з обмеженою відповідальністю, практика його застосування, наукові статті та інші аналітичні матеріали, а також законодавство Польщі в частині, що стосується оборотоздатності корпоративних прав. Дослідження проведено шляхом застосування різних наукових методів, зокрема порівняльно-правового, історико-правового, системного та гіпотетичного, методів аналізу та синтезу, індукції та дедукції.

Результати дослідження. Основними джерелами правового регулювання корпоративних відносин у товариствах з обмеженою відповідальністю до набрання чинності Законом про ТОВ були Закон України «Про господарські товариства» [14], Цивільний кодекс (ЦК) України [15] та Господарський кодекс (ГК) України [16]. Попри те, що замість одного нормативного акта, яким би регулювались відповідні відносини, існувало цілих три, момент припинення корпоративних прав у товариствах із обмеженою відповідальністю не встановлювався жодним з них. Проблема невизначеності моменту припинення корпоративних прав певною мірою усувалась у період часу, коли Закон України «Про господарські товариства» передбачав перехід до нового учасника всіх прав і обов'язків попереднього учасника при переході частки учасника в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю. Це положення давало змогу прив'язати момент припинення (і відповідно набуття) корпоративних прав до моменту переходу частки в статутному капіталі. Положення, за якими момент набуття статусу учасника товариства з обмеженою відповідальністю визначався моментом передання частки, було виключено зі ст. 53 Закону України «Про господарські товариства» з набранням чинності Законом України № 997-V від 27.04.2007 [1, с. 108]. Це не завадило Пленуму Верховного Суду України (ВСУ) так вважати й надалі, незважаючи на відсутність відповідних норм на рівні закону (п. 31 ППВСУ «Про практику розгляду судами корпоративних спорів») [11].

Висловлена ВСУ позиція відповідала так званій «господарській концепції» [6, с. 62], коли право на частку та право на участь у товаристві поєднуються і переходять одночасно в межах корпоративних прав. Такий підхід було підтримано деякими науковцями також в контексті переходу корпоративних прав у порядку спадкування [10, с. 50]. Своєю чергою, підхід, обраний пленумом Вищого господарського суду України (ВГСУ) продемонстрував протилежну «цивілістичну» концепцію [6, с. 62]. За таким підходом особа після набуття права власності на частку в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю могла вступити до товариства й тоді набувала право безпосередньої участі в товаристві, що мало підтверджуватися рішенням загальних зборів учасників товариства (п. 2.6 постанови ПВГСУ «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних відносин») [12]. Розвиваючи цей підхід, О. В. Просянюк зазначила, що право на частку переходить з моменту, вказаного у договорі, а у випадку відсутності відповідного положення в договорі, то з моменту передання такого права, а при нотаріальному посвідченні договору – з моменту його нотаріального посвідчення [5, с. 93]. Підтримав можливість застосування до переходу права на частку в статутному капіталі товариства загальних положень про право власності також В. Г. Рубан [6, с. 62].

Із критикою підходу до розмежування права на частку в статутному капіталі товариства та права участі в товаристві виступив А. В. Смітюх. На його думку, виникала певна невідповідність, коли

особа набула право на частку, але не вважалася учасником товариства й залежала від рішення учасників. Тому автор став на бік Пленуму ВСУ, стверджуючи, що з набуттям права на частку особа мала вважатися учасником товариства. Однак вчений запропонував цей підхід вдосконалити, вважаючи моментом набуття (і відповідно припинення) права на частку момент внесення змін до Єдиного державного реєстру (ЄДР), подібно до реєстрації права власності на нерухоме майно [8, с. 221]. Така позиція заслуговує на увагу, оскільки автор звернув увагу на істотну невідповідність, яка існувала у законодавстві. Водночас якщо погодитися з таким підходом і визнати, що виникнення права на частку не мало призводити до виникнення права власності з моменту укладення договору, а лише з моменту внесення змін до ЄДР, це могло істотно зменшити обсяг прав особи набувача частки. Особливо в тих випадках, коли набувач частки вже розраховувався з відчужувачем, невизнання за набувачем права власності могло неспіврозмірно послабити правовий статус останнього. За таких обставин, більш прийнятним міг би вважатися підхід, коли належні учаснику права розщеплювалися на майнові та немайнові й набувалися окремо. З набуттям майнових прав (право на частку) третя особа не ставала учасником у товаристві з обмеженою відповідальністю. Проблемою в такому випадку залишалася певна невизначеність у правовому статусі сторін договору, коли особа, яка набула право на частку, ще не вважалась учасником товариства, а в ЄДР містились відомості про особу, яка вже відчужила право на частку.

У випадку зі спадкуванням частки в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю спадкоємець також не міг стати учасником без отримання згоди товариства на його вступ до товариства, як того вимагала ст. 55 Закону України «Про господарські товариства». Одного лише волевиявлення спадкоємця було недостатньо [17, с. 175]. Пояснюючи перехід корпоративних прав до спадкоємців у товариствах з обмеженою відповідальністю, В. М. Кравчук вказав, що майнові відносини виникали з моменту набуття права на частку, а організаційні – з набуттям права участі [3, с. 6]. Щодо моменту набуття права на частку, то з цього приводу думки науковців розійшлися. Якщо О. П. Печений вважав, що право на частку набувалося з моменту видачі свідоцтва про право на спадщину [4, с. 39], то В. І. Цікало висловив думку, що спадкоємець мав вважатися учасником товариства з моменту відкриття спадщини [18]. Останній згаданий підхід є ілюстрацією концепції, за якої відбувався одночасний перехід прав. Щоправда, ця концепція не повною мірою відповідала чинному на той час законодавству й практиці його застосування, за якою набуття права безпосередньої участі спадкоємцем відбувалося вже після набуття права на частку (п. 4.7 постанови ПВСУ «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних відносин») [12]. Тому більш виправданим за існуючих тоді обставин видається підхід до набуття статусу учасника спадкоємцем з прийняттям рішення

загальними зборами учасників товариства, як вказав ВГСУ. Згідно з ч. 5 ст. 1268 ЦК України, яка імперативно поширювалася на всі права спадкодавця, момент набуття права на частку є смисл пов'язувати із загальним моментом відкриття спадщини, який є також моментом припинення усіх прав спадкодавця. Водночас зазначені міркування не заважають критично ставитися до положень законодавства, які діяли тоді, й відповідно підтримувати позиції тих науковців, які вважали за необхідне скасувати обов'язкову згоду учасників на прийняття спадкоємців до складу товариства [19, с. 144] та вимогу вказувати учасників товариства у статуті [6, с. 63].

Особливими дискусіями характеризувалося питання про момент припинення корпоративних прав шляхом виходу з товариства. Л. В. Сіщук вказала на такі основні моменти, з якими могла пов'язуватись дата виходу: 1) день подання заяви про вихід; 2) дата закінчення строку повідомлення товариства про вихід (три місяці); 3) день проведення загальних зборів, на яких розглядалося питання виходу учасника з товариства; 4) день державної реєстрації змін до установчих документів у ЄДР [7, с. 152]. Із перелічених моментів дослідниця визнала найбільш логічною дату закінчення строку повідомлення товариства про вихід, аргументуючи свою думку наявністю спеціальних норм щодо закінчення строку [7, с. 153]. Аналогічно спиралися на дату закінчення строку для попередження про вихід О. Р. Кібенко та А. С. Залесько, при цьому вказуючи на необхідність скасування вимоги повідомлення про вихід, як це передбачалося в проекті Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [2, с. 23]. Так само пропонував скасувати вимогу попередження В. М. Кравчук, але до такого скасування, керуючись принципами добровільності, односторонності й безумовності, днем припинення корпоративних відносин пропонував вважати дату спливу строку попередження про вихід [3, с. 17]. Із останнім підходом погодився також пленум ВГСУ, дозволивши вважати датою виходу не тільки дату спливу строку попередження про вихід, а й іншу дату, визначену учасником з урахуванням ст. 148 ЦК України (п. 4.12 постанови ПВГСУ «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин») [12]. Пленум ВСУ раніше також визнав, що момент виходу не пов'язаний ні з рішенням загальних зборів, ні з внесенням змін до установчих документів, однак моментом виходу визнав дату подачі заяви посадовій особі товариства або вручення заяви цим особам органами зв'язку, безвідносно до попередження про вихід (п. 28 ППВСУ «Про практику розгляду судами корпоративних спорів») [11]. З позицією ВСУ погодилась Г. О. Уразова [20, с. 134]. Проте останній названий підхід видається дещо спрощеним, оскільки якщо заява про вихід подавалася без відповідного попередження, то в такому випадку повністю нівелювалось правове значення вимоги щодо попередження про вихід. Саме тому більш обґрунтованою з боку відповідності законодавчим вимогам, які існували тоді, видається позиція, висловлена пленумом ВГСУ. Така

позиція справді найбільше відповідала принципалам безумовності й односторонності виходу з товариства.

Спільною проблемою для зазначених вище підстав припинення корпоративних прав у товариствах із обмеженою відповідальністю (відчуження частки в статутному капіталі, смерть фізичної особи-учасника та вихід з товариства) за чинним тоді законодавством була необхідність ухвалення рішення загальними зборами учасників товариства про внесення змін до установчих документів і внесення змін до ЄДР. Без проходження зазначених процедур здійснення прав учасника іншою особою, що набула корпоративних прав, істотно ускладнювалося. Це пояснювалося змістом ст. 10 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців і громадських формувань», за якою діяла презумпція достовірності відомостей, що містилися у ЄДР [21]. З набранням чинності Законом про ТОВ відпала потреба у внесенні змін до установчих документів при зміні складу учасників, а набувачі часток (їх частин) у статутному капіталі отримали змогу самостійно звертатися до нотаріуса чи державного реєстратора для внесення змін до ЄДР.

Відповідно до ч. 5 ст. 24 Закону про ТОВ законодавець досяг повної визначеності в питанні моменту припинення корпоративних прав лише у випадку із встановленням моменту настання правових наслідків виходу з товариства з обмеженою відповідальністю – внесення змін до ЄДР, замість моменту спливу строку попередження про вихід з товариства чи іншого моменту, який би відповідав вимогам ст. 148 ЦК України, як раніше вважав ВГСУ.

У випадку з переданням прав на частку за правочином момент виникнення і припинення корпоративних прав залишається законодавчо невизначеним. Так само безпосередньо не визначений момент припинення корпоративних прав при виключенні учасника з товариства, а також при спадкуванні частки учасника товариства. Що стосується спадкування частки у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, то загалом момент припинення корпоративних прав є зрозумілим, оскільки після смерті особи спадкодавця права належати їй не можуть – у цій ситуації доцільніше вести мову про момент набуття корпоративних прав спадкоємцями. За загальним правилом до спадкоємця переходять права та обов'язки учасників, однак Закон про ТОВ дозволяє виключити учасника з товариства у разі, якщо не подано заяву про вступ до товариства (ч. 2 ст. 23 Закону про ТОВ). Таке положення Закону можна розтлумачити по-різному. За обставин першого варіанту тлумачення мова йде про виключення з товариства особи-спадкоємця, а другого – про виключення з товариства спадкодавця. Слід детальніше зупинитися на кожному із зазначених способів тлумачення.

У випадку з першим варіантом тлумачення, за якого йдеться про виключення особи-спадкоємця, положення законодавства необхідно розглядати так, що особа вже є учасником до подання заяви про вступ

до товариства. Враховуючи те, що заява про вступ є одним з документів, подання яких вимагається для внесення змін до ЄДР щодо складу учасників (ч. 5 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань») [21], це означає, що зміни до ЄДР в такому випадку ще не будуть внесені. З якого ж моменту тоді спадкоємець має вважатись учасником, якщо не з моменту внесення змін до ЄДР? Видається, що таким моментом слід у цій ситуації вважати момент набуття у власність частки в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, тобто, як вже зазначалося, таким моментом слід вважати момент відкриття спадщини (ч. 5 ст. 1268 ЦК України). Тобто при такому тлумаченні особа набуває корпоративних прав одночасно з набуттям права на частку в статутному капіталі товариства. Цей підхід обґрунтовується, зокрема, тим, що в товаристві з обмеженою відповідальністю як об'єднанні майна (ч. 1 ст. 81 ЦК України) основоположне значення має належність особі майнового права, а не особиста участь у товаристві. При цьому, навіть якщо визнавати існування права на участь у товаристві як особистого немайнового права, однаково це не дає підстав ставити особистий немайновий характер такого права у залежність від рішення загальних зборів чи дій державного реєстратора [22]. Тому, звісно, підхід, за якого особу варто визнавати учасником товариства з обмеженою відповідальністю з моменту набуття права власності на частку, має теоретичне й законодавче підґрунтя. Водночас такий підхід до правової регламентації моменту набуття корпоративних прав відрізняється від того, як законодавець визначає момент припинення корпоративних прав у разі виходу з товариства. Моментом виходу з товариства є момент внесення змін до ЄДР. Відтак, якщо вважати, що особа-спадкоємець є учасником товариства до внесення змін до ЄДР, це відповідно означає, що для різних способів набуття та припинення корпоративних прав зміни в ЄДР мають різне правове значення. Такий стан речей не сприяє одноманітному розумінню та застосуванню законодавства, і не може вважатися задовільним. У зв'язку з цим варто перейти до другого способу тлумачення вказаної статті.

Як зазначалось, другий спосіб тлумачення ч. 2 ст. 23 Закону про ТОВ передбачає виключення з товариства не спадкоємця, а померлого учасника. З одного боку, таке тлумачення не призводить до суперечності між підходами до моменту набуття та припинення корпоративних прав, як у випадку з попереднім способом тлумачення. Спадкоємець тоді не вважатиметься учасником до внесення змін до ЄДР, так само як і учасник при виході з товариства буде учасником доти, поки відповідні зміни не будуть внесені до ЄДР. З іншого боку, таке тлумачення має фундаментальну ваду, яка полягає в тому, що виключення з товариства завжди застосовувалось як санкція до порушника [3, с. 6]. Якщо ж особа вже не є живою, то відповідно застосовувати до неї такого характеру заходи не є можливим, оскільки померла особа вже не є суб'єктом права. Усі права такої особи, за винятками, встановленими законом, передаються

.....

її правонаступникам (спадкоємцям). Це стосується, зокрема, прав на акції та частки в статутних капіталах товариств. Тому, незважаючи на формальну відповідність такого способу тлумачення іншим положенням Закону про ТОВ, що стосуються моменту набуття та припинення корпоративних прав, такий підхід є абсолютно неприйнятним.

За таких обставин, обидва способи тлумачення цієї статті Закону про ТОВ демонструють її змістовні недоліки. Перший спосіб тлумачення призводить до розбіжностей у розумінні моменту набуття та припинення корпоративних прав, а другий є концептуально хибним. За такого стану речей, коли будь-який обраний варіант тлумачення статті не сприяє належному правовому регулюванню відносин, існує потреба у внесенні змін до законодавства для уніфікації праворозуміння та правозастосування.

Видається, що найбільш прийнятною з боку визначення моменту припинення статусу учасника товариства буде вказівка на момент внесення змін до ЄДР. Винятком із цього правила слід вважати смерть особи-учасника товариства, оскільки після смерті особі вже не можуть належати будь-які права. Утім, набуття корпоративних прав спадкоємцем однаково варто пов'язувати зі змінами до ЄДР. Саме такий підхід впливає зі змісту Закону про ТОВ, яким було істотно лібералізовано оборотоздатність корпоративних прав у товариствах із обмеженою відповідальністю. Якщо раніше будь-який перехід частки від однієї особи до іншої в кінцевому підсумку залежав від волі товариства, зокрема, від його загальних зборів, які повинні були внести зміни до статуту, щоб потім зареєструвати такі зміни в ЄДР, то зараз реєстрація переходу частки від однієї особи до іншої більше не залежить від товариства. Особа, яка набула право на частку, може сама звернутися до реєстратора чи нотаріуса.

При цьому, якщо визнати моментом набуття корпоративних прав спадкоємцем момент внесення змін до ЄДР, і у випадку, якщо спадкоємець-власник частки в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю не подав (навмисно чи випадково) заяву про вступ до товариства, то тоді недоречно застосовувати конструкцію «виключення учасника», оскільки така особа ще не може вважатися учасником товариства. Також не можна застосовувати «виключення учасника» до померлої особи, оскільки такий захід може застосовуватися як санкція на правопорушення тільки до суб'єктів права, тобто до живих осіб. Саме тому є бажаним впровадження іншої конструкції до власника частки, який не є учасником, а саме анулювання частки. Такий інститут уже відомий законодавству інших країн, а саме – Польщі [23]. Правовими наслідками анулювання частки пропонується вважати правові наслідки, аналогічні виключенню з товариства. Для регламентації цих питань на рівні Закону про ТОВ пропонується заміна ч. 2 ст. 23 Закону про ТОВ двома новими частинами такого змісту:

«2. У разі смерті, оголошення судом безвісно відсутнім або померлим учасника – фізичної особи чи припинення учасника – юридичної особи, частка якого в статутному капіталі товариства становить

менше ніж 50 відсотків, та якщо протягом року з дня закінчення строку для прийняття спадщини, встановленого законодавством, спадкоємці (правонаступники) такого учасника не подали заяву про вступ до товариства відповідно до закону, товариство може анулювати частку такого спадкоємця (правонаступника). Таке рішення приймається без урахування голосів, які припадають на належну спадкоємцю (правонаступнику) частку. Якщо частка в статутному капіталі товариства становить 50 відсотків або більше, товариство може ухвалювати рішення, пов'язані з ліквідацією товариства, без урахування голосів, що припадають на таку частку.

3. Положення частин восьмої – одинадцятої статті 24 цього закону застосовуються також до відносин щодо наслідків прийняття загальними зборами учасників рішення про анулювання частки. Не пізніше ніж 30 днів з дня прийняття загальними зборами учасників такого рішення товариство зобов'язане повідомити спадкоємцю (правонаступнику) вартість його частки. Вартість частки визначається станом на день, що передував дню ухвалення загальними зборами учасників рішення про анулювання частки».

Окрім того, існує потреба в належному врегулюванні проміжку в часі, коли відомості про особу, яка набула право на частку за правом, ще не внесено до ЄДР, а відомості про особу, що відчужила право на частку, ще містяться в ЄДР. З метою запобігання можливим зловживанням з боку особи, яка відчужила право на частку, але відомості про яку ще містяться в ЄДР, пропонується доповнити статтю 21 Закону про ТОВ новою частиною такого змісту: «Після переходу права на частку в статутному капіталі до третьої особи й до внесення змін до Єдиного державного реєстру, особа, яка набула право на частку (її частину), не вважається учасником товариства в межах відповідної відчуженої частки (її частини), а особа, яка передала право на частку (її частину), не може здійснювати права в межах відповідної частки».

Висновки. За результатами аналізу положень Закону про ТОВ можна зробити висновок, що момент припинення корпоративних прав є чітко визначеним лише щодо виходу з товариства. У питаннях припинення корпоративних прав через відчуження частки в статутному капіталі товариства, смерть чи виключення учасника з прийняттям Закону про ТОВ відбулося значне спрощення обігу часток у статутних капіталах товариств із обмеженою відповідальністю, однак щодо моменту набуття та припинення корпоративних прав зберігається невизначеність.

Пропонується вважати моментом припинення корпоративних прав при відчуженні частки в статутному капіталі товариства й відповідно моментом втрати статусу учасника товариства з обмеженою відповідальністю момент внесення змін до ЄДР, за аналогією з моментом припинення корпоративних прав у разі виходу. У разі смерті особи – учасника товариства з обмеженою відповідальністю моментом припинення корпоративних прав є момент смерті, а моментом набуття корпоративних прав правонаступниками слід вважати момент внесення змін до ЄДР.

За такого розуміння існує потреба у внесенні змін до Закону про ТОВ через заміну конструкції «виключення учасника» до спадкоємців учасників на конструкцію «анулювання належної спадкоємцю (правонаступнику) частки». Іншими словами, спадкоємець має вважатися власником частки (її частини) у статутному капіталі товариства, але без подання заяви про вступ до товариства не може вважатися його учасником. Так само не є учасником, а лише власником частки в статутному капіталі третя особа, яка набула право власності на частку в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю на підставі правочину, але не подала відповідні документи для державної реєстрації змін в ЄДР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутрин Н. С. Правочин як підстава виникнення та припинення корпоративних прав : дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. Івано-Франківськ. 2014. 210 с.
2. Кібенко О., Залеська А. Вихід учасника із товариства з обмеженою відповідальністю: проблемні питання та практичні рекомендації. Українське комерційне право. 2012. № 12. С. 20–29.
3. Кравчук В. М. Припинення корпоративних відносин у господарських товариствах : автореф. ... д. юрид. наук : 12.00.03. Харків. 2010. 434 с.
4. Печений О. Проблеми спадкування права на частку у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю. Українське комерційне право. 2012. № 12. С. 37–43.
5. Просянюк О. В. Деякі проблеми передання права на частку в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю. Вісник Академії адвокатури України. 2013. № 1 (26). С. 90–94.
6. Рубан В. Г. Деякі актуальні проблеми зміни складу учасників товариства з обмеженою відповідальністю. Прикарпатський юридичний вісник. 2016. Вип. 6 (15). С. 59–66.
7. Сіщук Л. В. Колізії у правовому регулюванні щодо визначення моменту виходу учасника з господарського товариства. Приватне право і підприємництво. 2016. Вип. 15. С. 150–154.
8. Смітюх А. В. Корпоративне право у схемах. Одеса: Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2017. 322 с.
9. Цікало В. І. Здійснення права на вихід із товариства з обмеженою відповідальністю. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 4. С. 39–43.
10. Яримович У. В. Перехід корпоративних прав до спадкоємця учасника товариства з обмеженою відповідальністю. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 4. С. 48–53.
11. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 13 від 24.10.2008 «Про практику розгляду судами корпоративних спорів». Вісник господарського судочинства. 2009. № 2. 7 с.
12. Постанова пленуму Вищого господарського суду України № 4 від 25.02.2016 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин». Вісник господарського судочинства. 2016. № 1. 72 с.
13. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» № 2275-VIII від 06.02.2018. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 13. Ст. 69.
14. Закон України «Про господарські товариства» № 1576-XII від 19.09.1991. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 49. Ст. 682.
15. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.

16. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. Ст. 144.
17. Сішук Л. В. Спадкування корпоративних прав учасника господарського товариства. Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту. 2013. Вип. 23. Ч. II. Т. 1. С. 172–177. Серія «Право».
18. Цікало В. Окремі питання набуття, зміни та припинення прав учасників господарського товариства. Вісник Львів. ун-ту. 2017. Вип. 64. С. 151–165. Серія «Юридична».
19. Бутрин Н. С. Виникнення корпоративних прав на підставі заповіту та заповідального відказування. Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. 2015. Вип. 1. Т. 1. С. 143–145. Серія «Юридичні науки».
20. Уразова Г. О. Право учасника на вихід із товариства з обмеженою відповідальністю. Проблеми законності. 2015. Вип. 129. С. 129–138.
21. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» № 755-IV від 15.05.2003. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 31–32. Ст. 263.
22. Ромащенко І. О. Право участі у товаристві: бути чи не бути? URL : <https://blog.liga.net/user/iromashchenko/article/30122>.
23. Смітюх А. Товариство з обмеженою відповідальністю: порівняльно-правове дослідження права виходу учасника з товариства за законодавством України та добровільного або спеціального анулювання частки учасника за законодавством Польщі. Ukraina po Rewolucji Godności. Prawa człowieka – tożsamość narodowa, red. T. Lachowski, V. Mazurenko. Łódź-Olsztyn, 2017. С. 167–175.

Стаття надійшла до редакції 27.12.2018.

Romashchenko I. Termination of corporate rights.

Background. *In the limited liability companies, the moment of termination of the corporate rights of their participants is important in the theoretical and practical sense, since from this moment the person ceases to be a participant and accordingly is deprived of the rights to participate in the management of the company, to participate in the distribution of the profit of the partnership, the right to information, and also the right to receive part of the company's property in the case of liquidation. The lack of a unified approach to the definition of such a moment contributes to uncertainty in corporate relations, as well as an increase in the number of disputes between different participants of civil relations in limited liability companies.*

Analysis of recent research and publications. *The question of when the relationship between the participants and the limited liability company should be considered suspended has already become the subject of research in science. Along with the scientific intelligence in this area, their opinion on these issues was expressed by the courts of different levels, including the Supreme Court of Ukraine and the Supreme Commercial Court of Ukraine.*

The aim of the article is to find out the moment of termination of corporate rights in limited liability companies, taking into account changes introduced by the Law on LLC, and the development of proposals for the improvement of legislation in this area.

Materials and methods. *The object of the study was the Ukrainian legislation on limited liability companies, the practice of its application, scientific articles and other analytical materials, as well as the legislation of Poland in part of the turnover of corporate rights. The research is conducted using various scientific methods, including comparative legal, historical-legal, systemic and hypothetical methods of analysis and synthesis, induction and deduction.*

Results. *The legislation, the practice of its application and available scientific sources with the purpose of determining the time of termination of corporate rights in limited liability companies are investigated. The legal regulation is analyzed before and after the entry into force of the Law of Ukraine «On Companies with Limited and Additional Liability». According to the results of the study, the author proposed changes to the legislation.*

Conclusion. According to the analysis of the provisions of the Law on LLC, one can conclude that the moment of termination of corporate rights is clearly defined only in relation to the withdrawal from the partnership. In matters of termination of corporate rights through the alienation of a stake in the charter capital of a company, the death or exclusion of a participant with the adoption of the Law on LLC, there was a significant simplification of the circulation of shares in the charter capital of limited liability companies, but uncertainty persists as regards the moment of the acquisition and termination of corporate rights.

Keywords: limited liability company, termination of corporate rights.

REFERENCES

1. Butryn, N. S. (2014). Pravochny jak pidstava vynyknennja ta prypynennja korporatyvnyh prav [Law as the basis for the emergence and termination of corporate rights]. *Candidate's thesis*. Ivano-Frankiv's'k [in Ukrainian].
2. Kibenko, O. & Zales'ka, A. (2012). Vyhid uchasnyka iz tovarystva z obmezhenomu vidpovidal'nistju: problemni pytannja ta praktychni rekomendacii' [Exit of participant from a limited liability company: problem issues and practical recommendations]. *Ukrai'ns'ke komercijne pravo – Ukrainian commercial law*, 12, 20-29 [in Ukrainian].
3. Kravchuk, V. M. (2010). Prypynennja korporatyvnyh vidnosyn u gospodars'kyh tovarystvah [Termination of corporate relations in business partnerships]. *Doctor's thesis*. Harkiv [in Ukrainian].
4. Pechenyj, O. (2012). Problemy spadkuvannja prava na chastku u statutnomu kapitali tovarystva z obmezhenomu vidpovidal'nistju [Problems of the inheritance of the right to a share in the authorized capital of a limited liability company]. *Ukrai'ns'ke komercijne pravo – Ukrainian commercial law*, 12, 37-43 [in Ukrainian].
5. Prosjanjuk, O. V. (2013). Dejaki problemy peredannja prava na chastku v statutnomu kapitali tovarystva z obmezhenomu vidpovidal'nistju [Some problems transferring the right to a share in the authorized capital of a limited liability company]. *Visnyk Akademii' advokatury Ukrai'ny – Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*, 1 (26), 90-94 [in Ukrainian].
6. Ruban, V. G. (2016). Dejaki aktual'ni problemy zminy skladu uchasnykiv tovarystva z obmezhenomu vidpovidal'nistju [Some topical issues of changing members of the limited liability company]. *Prykarpats'kyj jurydychnyj visnyk – Precarpathian Legal Bulletin*, 6 (15), 59-66 [in Ukrainian].
7. Sishhuk, L. V. (2016). Kolizii' u pravovomu reguljuvanni shhodo vyznachennja momentu vyhodu uchasnyka z gospodars'kogo tovarystva [Collisions in legal regulation regarding the determination of the moment when a participant leaves a business partnership]. *Pryvatne pravo i pidpryjemnyctvo – Private law and entrepreneurship*, 15, 150-154 [in Ukrainian].
8. Smitjuh, A. V. (2017). Korporatyvne pravo u shemah [Corporate law in the schemes]. Odesa: Odes'kyj nac. un-t im. I. I. Mechnykova [in Ukrainian].
9. Cikalo, V. I. (2017). Zdijsnennja prava na vyhid iz tovarystva z obmezhenomu vidpovidal'nistju [Implementation of the right to withdraw from a limited liability company]. *Pidpryjemnyctvo, gospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, economy and law*, 4, 39-43 [in Ukrainian].
10. Jarymovych, U. V. (2017). Perehid korporatyvnyh prav do spadkojemcja uchasnyka tovarystva z obmezhenomu vidpovidal'nistju [Transfer of corporate rights to the heir of the participant of a limited liability company]. *Pidpryjemnyctvo, gospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, economy and law*, 4, 48-53 [in Ukrainian].
11. Postanova Plenumu Verhovnogo Sudu Ukrai'ny vid 24.10.2008 r. № 13 «Pro praktyku rozgljadu sudamy korporatyvnyh sporiv» [Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine dated October 24, 2008 № 13 «On the practice of corporate disputes

- consideration by the courts.». (2009). *Visnyk gospodars'kogo sudochynstva – Bulletin of economic legal proceedings*, 2, 7 [in Ukrainian].
12. Postanova plenumu Vyshhogo gospodars'kogo sudu Ukrai'ny vid 25.02.2016 r. № 4 «Pro dejaki pytannja praktyky vyrishennja sporiv, shho vynykajut' z korporatyvnyh pravovidnosyn» [Resolution of the Plenum of the Supreme Economic Court of Ukraine dated February 25, 2016 № 4 «On some issues of the practice of resolving disputes arising from corporate legal relations»]. (2016). *Visnyk gospodars'kogo sudochynstva – Bulletin of economic legal proceedings*, 1, 72 [in Ukrainian].
 13. Zakon Ukrai'ny «Pro tovarystva z obmezhenju ta dodatkovuju vidpovidal'nistju» vid 6.02.2018 r. № 2275-VIII [Law of Ukraine «On Companies with Limited and Additional Liability» dated February 6, 2018 № 2275-VIII]. (2018). *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny – Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 13, 69 [in Ukrainian].
 14. Zakon Ukrai'ny «Pro gospodars'ki tovarystva» vid 19.09.1991 r. № 1576-XII [Law of Ukraine «On Business Associations» of 19.09.1991 № 1576-XII]. (1991). *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny – Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 49, 682 [in Ukrainian].
 15. Cyvil'nyj kodeks Ukrai'ny vid 16.01.2003 r. № 435-IV [The Civil Code of Ukraine dated January 16, 2003 № 435-IV]. (2003). *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny – Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 40-44, 356 [in Ukrainian].
 16. Gospodars'kyj kodeks Ukrai'ny vid 16.01.2003 r. № 436-IV [Commercial Code of Ukraine dated January 16, 2003 № 436-IV]. (2003). *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny – Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 18-22, 144 [in Ukrainian].
 17. Sishhuk, L. V. (2013). Spadkuvannja korporatyvnyh prav uchasnyka gospodars'kogo tovarystva [Inheriting of corporate rights of a member of an economic partnership]. *Naukovyj visnyk Uzhgorod. nac. un-tu – Scientific herald of Uzhgorod National University*, 23, Vol. 1, 172-177. Serija «Pravo» [in Ukrainian].
 18. Cikalo, V. (2017). Okremi pytannja nabuttja, zminy ta pryypynennja prav uchasnykiv gospodars'kogo tovarystva [Separate issues of acquiring, changing and terminating the rights of members of an economic partnership]. *Visnyk L'viv. un-tu – Visnyk of Lviv University*, 64, 151-165. Serija «Jurydychna» [in Ukrainian].
 19. Butryn, N. S. (2015). Vynyknennja korporatyvnyh prav na pidstavi zapovitu ta zapovidal'nogo vidkazuvannja [The emergence of corporate rights on the basis of will and testamentary denial]. *Naukovyj visnyk Herson. derzh. un-tu – Scientific Herald of Kherson State University*, 1, Vol. 1, 143-145. Serija «Jurydychni nauky» [in Ukrainian].
 20. Urazova, G. O. (2015). Pravo uchasnyka na vyhid iz tovarystva z obmezhenju vidpovidal'nistju [The right of a participant to leave a limited liability company]. *Problemy zakonnosti – Problems of legality*, 129, 129-138 [in Ukrainian].
 21. Zakon Ukrai'ny «Pro derzhavnu rejestraciju jurydychnyh osib, fizychnyh osib – pidpryjemciv ta gromads'kyh formuvan'» vid 15.05.2003 r. № 755-IV [Law of Ukraine «On the State Registration of Legal Entities, Individuals – Entrepreneurs and Public Formations» of 15.05.2003 № 755-IV]. (2003). *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny – Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 31-32, 263 [in Ukrainian].
 22. Romashhenko, I. O. Pravo uchasti u tovarystvi: buty chy ne buty? [The right to participate in a partnership: to be or not to be?]. *blog.liga.net*. Retrieved from <https://blog.liga.net/user/iromashchenko/article/30122> [in Ukrainian].
 23. Smitjuh A. (2017). Tovarystvo z obmezhenju vidpovidal'nistju: porivnjal'no-pravove doslidzhennja prava vyhodu uchasnyka z tovarystva za zakonodavstvom Ukrai'ny ta dobrovil'nogo abo special'nogo anuljuvannja chastky uchasnyka za zakonodavstvom Pol'shhi [Limited Liability Company: Comparative legal study of the right of the participant to leave the company under the legislation of Ukraine and the voluntary or special cancellation of the participant's share under the legislation of Poland]. *Ukraina po Rewolucji Godności. Prawa człowieka – tożsamość narodowa*, red. T. Lachowski, V. Mazurenko. Łódź-Olsztyn, C. 167-175 [in Ukrainian].